

21. TZV. SATIRY O ŘEMESLNÍCÍCH A KONŠELÍCH

(60. léta 14. stol.)

Řezník

Třetíť jáz vědě do něho:
ktož masa kúpi u něho,
že jmu prodává kozinu
za nejlepší skopcěvinu,
a častokrát býkovinu
za nejlepší hovědinu.
Čtvrtěhoť sě rád přijímá:
kdyžtoť jest najvěčšie zima,
budeť vodú oblévati
maso, rožny rozpierati,
aby jemu zmrzli v noci
hovědina i ti skopci.
Takt' po jeho vóli bude,
tři čiesti jemu ho přibude;
mnohot' lidu oklamává,
když on to maso prodává.

přidrzuje se

roztahovati na rožně

části

22. PODKONÍ A ŽÁK

(Konec 14. stol.)

„Ty ležeš na kamnách nynie,
ale až bude ondy zimě,
inheď se o to s tebu svaďie
a na kamnat' viac nedadie.
Ješče buď tobě blaze,
dadie-liť léci na podlaze.
Tu ležiš dosti neměckce,
zimú se třasa a zuby ščekce.
A k tomu vstánie raně!
Když se pak na tě dostane
vše školská pracná třieda,
tepruv tobě bude běda.
Když ty již dieš, že prost budeš,
toho nikoli nezbudeš.
Tu tobě vše způsobiti,
školu městi i ztopiti,
ničehož nic neminúti.
A kde pak odpočinúti
a léhaje velmi tvrdě?
Ale jáť se mám od toho hrdě.
By ty viděl mů posteli,
když já sobě slámy nasteli!
Tuť já ležim v pokoji.

lehneš si
(až nastane zima)

lehnout si

drkotaje

střídání v práci

nezbavíš
vykonati

když leháš

kdybys viděl

Castokrát také pospím v hnoji:
 toho ja nečtím pro jiné,
 kromě kdyžt' deštěm zmoknu jediné,
 aby mě rucho zsechlo k jitrn.
 Tot' já vstana pěkně vytrn,
 aby na mně stálo čisté,
 Tot' já tobě praví jisté,
 žeť se mne chlapi velmi bojíe,
 kdyžt' chodie nebo stojie,
 pokorněť mi se klanějí,
 vezde: 'Vitaj, paniče!' dějí,
 Sedláci' přede mnú sršie,
 i také slepice pršie,
 s nimžt' já mám hroznu útěchu:
 kterěž dosáhnu do mčchu,
 lat se více nepozná zase,
 smieňt' jí s tovařiši v kvase,
 Tot' také praví neskrýě,
 žeť nemám péče na bitě,
 Na tomť bych mohl přisěci,
 že v tomto celém měsěci
 nejsem já bit pro mň vlnu,
 kromě vyjmúc jedínú,
 leč kdy z klamu po hlavici,
 neb za vrch, nebo po líci,
 V tom já nice pána nevíni,
 neb on to vše z klamu činí,
 Mám pána po všiej svéj vůli,
 dáť mi, což poprosím kohlí,
 máť mi novy kabát dáti,
 :stáhneť jeho jedne zedraťi,
 Což mi se pak nedostává,
 kdyžt' mi jedno hlava zdráva?
 Však jíz nečtím psoty více,
 Ale však, pravdu pravice,
 já z mladu na svéj hlavici
 nosil sem téžku přelbici,
 doniž sem ryněťem byl,
 Ale jíz sem já té psoty zbyl,
 V tomť se pochlubiti mohu
 a z toho děkuji Bohu,
 žeť sem tak velmi povýšen,
 všem žákóm mohu býti pyšen,
 Sám však znamenaj cti této:
 sem podkoním sedmé léto
 a k tomu mám dobrou nádeji
 a to jisté řeci smějí:
 nečáhneť mój pán dluhův zbyti,
 měť chce stělcem učiníti,
 Pakť neponesu lhumoka,
 ano samosťiel u boka,
 a k tomu sukne čista,
 na nejz haklikův na tři sta.

(z jiného duvodu)

poddání sedláci

prchají

s tou je konec
 při hodování

nebám

z zertu

jen co jej roztrhá

(jen co je pravda)

dokud

zbovíl

jakmile se můj pán zbaví dluhů

lučištníkem

kuše

háčku

Kdež l
 měť ve
 Protož
 i kacti
 Proti n
 nebl' je
 Vám je
 byšie j
 A když
 dvorák
 hneviv
 hroze j
 rka: "J
 byl pat
 Mluviš
 I zda j
 Dřev r
 budeš t
 jakož s
 I v tom
 Dřev r
 spise j
 neb naj
 vše by
 Tehož
 po ma
 Ješcet
 přizřtí,
 a ja s d
 femesta
 Tudy n
 a poton
 To řek,
 a žak h
 k tomu
 Tak se
 za vrch
 druh dr
 pleskaj
 Tak zar
 druh dr
 K tomu
 nepodd
 Rvášta
 druce s
 az mě b
 Nechtě
 brach s
 ana se z

Kdež budu v neznámém kraji,
měť vežde za pána mají.
Protož, hubený sagitáři,
i kacít' sú tvoji sváři?
Proti mně viac nerod' mluvíti,
nebt' jest věčně ve psi býti.
Vám jest přisúzena psota,
byšte ji měli do života."

A když žák svú řeč vyličí,
dvořák se inhed vztýčí,
hněvivě naň třasa hlavú,
hroze jemu rukú pravú
řka: "Jižt' nepřezřím toho děle,
byť pak bylo i v kostele.
Mluvíš na mě, ještoť nenie.
I zda jižt' úfáš v své svěcenie?
Dřiev než dočkáš pleše,
budeš ty utopen v měšě,
jakož se i jiným děje.
I v tom-li jest tvá nádeje?
Dřiev než ty budeš prelátém,
spieše ješče budeš katem,
neb najvíec biřici, kati,
vše bývaji literáti.
Téhož ty také nezbudeš,
po maléj chvíli katem budeš.
Ješčet' věrně razi tobě:
přizři, jižt' jest čas, o sobě,
a já s dobrých lidí pomoci
řemeslat' chci dopomoci.
Tudy něčso psoty pozbudeš
a potom oběšen budeš."
To řek, ruku naň opřeče
a žák ho k sobě za vrch doseče,
k tomu jej v hlavu udeři.
Tak se druh v druhu vpeři
za vrch tak nelitostivé,
druh druhu hlavu křívě.
K tomu pohlavci suší
pleskají okolo uší.
Tak zároveň bez rozpači
druh druhu pod se tlačí;
hrozný hřmet jde o podlahu,
i sen i on búchá hlavú,
nepoddada se druh druhu.
Rvášta se chvíli tak dlúhú,
drúce sobě usta róžno,
až mě by hleděti hrozno.
Nechtě se dívati tomu,
brach se přeč z toho domu,
ana se za vrch vláčita.

lučičtníku (míněno pejorativně)
spory
nemluv

vypověděl

neprominu

dočkáš se tonzury

vůbec; studovani lidé

postarej se o sebe

napřáhl
dosáhl

(tak si vjeli navzájem do vlasů)

bez váhání

hřmot
tento

rvali se

(až byla hrůza dívat se)

ubíral jsem se
zatímco se vláčeli za vlasy

23. PŘEČEKAJE VŠE ZLE STRAŽE

(2. pol. 14. stol.)

1. Srovnejte všechny tři ukázky po stránce formální a obsahové. Pokuste se určit princip rozvíjení textu a sledujte, jakým způsobem je dosahováno satirického účinku.
2. Na základě celky shrměžďte důkazy pro tvrzení, že autor Desatera a Satir o farnostních byl totožný.
3. U 6. příkazání se pokuste o jeho žánrovou charakteristiku, u 7. příkazání uvažujte o konkrétních motivických analogiích se Satirami o farnostních.
4. Poslední vydání těchto literárních památek najdete v edici Josefa Hrabáka Staročeské satiry Hradeckého rukopisu a Smlouvy školy (Praha 1962). Starší vydání (s ilustracemi Antonína Strnadela) připravil Jan Vilíkovič, Staročeské satiry (Praha, 1942).

Rujlaž se, dokud račítai!
 Tot' jest krčemná přihoda,
 neb se pivo pije, a ne voda.
 Dnes, kiož rád do krčmy chodi,
 častokrát se jemu přihodi,
 žet' zvie přihody někake
 a k tomu noviny také.
 Mnohémur' se tak zrači,
 najyiec, kiož se tam omrači,
 žet' má doma co praviti,
 Avšak se je lépe zbaviti
 a v noci, jakž čas jest, spáti,
 a doma novin docákati.

rvěte se

píje

ukáže se

zdrží se do soumraku

vypřavěti

vymnout se tomu

5. Rozlučenie mezi náma -
 Kievcnickóm radost dána!
 Protož, milá, bud' važ věrna,
 žádný zly sok mezi náma!

3. a říkie: Brachku, čas jest vsítati
 Skuorot' bude již svítati.
 Den se blíží, ten já znaji,
 všě zle strážě vzhuoru vstávaji.

4. Již piáčkové vzhuoru vstali,
 vzhuoru vsiavše zazpívali,
 zazpíevavše pryč letěli,
 mě smutného zde nechali.

2. Tím zpíeváním, tím voláním
 ubudich tu krásnu paní,
 Když se j ze snu probudila,
 ke mně mile promluvila

1. Přěčekaje všě zle strážě
 puojduť k milé hrdlo vāžě.
 Svouj knoň pustím po důbravě,
 sám s ni sědu rozmlívaje.